

KONSEP JAGAAN PELIHARA BERASASKAN KELUARGA DI MALAYSIA: DEFINISI, KAEDAH PENGAMBILAN ANAK PELIHARA DAN CIRI-CIRI IBU BAPA PELIHARA

Muzairiah Bajuri¹, (Norulhuda Sarnon@Kusenin², Nor Jana Saim³, Fauziah Ibrahim⁴)

¹Pusat Pengajian Psikologi dan Pembangunan Manusia,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
muzairiah@gmail.com

²Pusat Pengajian Psikologi dan Pembangunan Manusia,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
norul@ukm.edu.my

³Pusat Pengajian Psikologi dan Pembangunan Manusia,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
janasaim@yahoo.com

⁴Pusat Pengajian Psikologi dan Pembangunan Manusia,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
ifauziah@ukm.edu.my

ABSTRAK

Konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga (family-based foster care) di Malaysia merupakan konsep penempatan kanak-kanak yang memerlukan pemeliharaan dan perlindungan ke dalam jagaan penjaga selain daripada ibu bapa kandung di bawah Seksyen 30(1) Akta Kanak-kanak 2001 (Pindaan 2016). Penempatan ini adalah jagaan gantian bersifat sementara dalam bentuk persekitaran keluarga dimana terdapat kemungkinan kanak-kanak tersebut dapat dikembalikan ke keluarga kandung setelah kefungsiannya keluarga tersebut dapat dikembalikan. Konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga ini telah digunapakai secara meluas di negara-negara maju sementara agak kurang dikenali di Malaysia. Justeru itu, kajian ini dijalankan di Malaysia bagi meneroka pengetahuan ibu bapa pelihara yang telah menjaga anak pelihara bagi tempoh tertentu terhadap konsep jagaan pelihara. Kajian kualitatif ini menggunakan pendekatan Grounded Theory dengan penglibatan seramai 25 orang ibu bapa pelihara sebagai informan kajian yang dipilih menggunakan persampelan bertujuan. Kaedah temu bual mendalam menggunakan soalan separa berstruktur digunakan untuk pengumpulan data. Seterusnya data dianalisis menggunakan analisis tema menggunakan perisian Atlas.ti. Hasil kajian mendapati pengetahuan ibu bapa pelihara terhadap konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga diperolehi daripada pengalaman yang dilalui sendiri sebagai ibu bapa pelihara. Pengetahuan yang dimiliki oleh ibu bapa pelihara tersebut merangkumi tiga aspek utama iaitu (1) definisi konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga, (2) kaedah pengambilan anak pelihara dan (3) ciri-ciri ibu bapa pelihara. Dapatan hasil kajian ini boleh dijadikan panduan kepada pekerja sosial secara amnya dan orang awam khususnya bagi memberi kefahaman kepada mereka berkaitan program jagaan pelihara berasaskan keluarga di Malaysia. Seterusnya diharapkan dengan pengetahuan ini dapat

membuka ruang kepada bakal ibu bapa pelihara bagi bersama-sama menyumbang dalam memberi pemeliharaan dan perlindungan kepada kanak-kanak yang memerlukan.

Kata kunci: anak pelihara, ibu bapa pelihara, ibu bapa kandung, keluarga pelihara.

PENGENALAN

Konsep jagaan pelihara adalah berdasarkan prinsip untuk menyediakan jagaan gantian di dalam komuniti kepada kanak-kanak yang mempunyai keluarga kandung/penjaga yang bermasalah, mempunyai risiko penderaan atau pengabaian serta faktor-faktor lain seperti penolakan keluarga untuk menjaga kanak-kanak (Maluccio, & Ainsworth 2006). Manakala menurut Adoption and Foster Care Analysis and Reporting System (AFCARS) US, berdasarkan definisi yang terdapat dalam Code of Federal Regulations (CFR), jagaan pelihara ditafsirkan sebagai "jagaan gantian 24 jam untuk kanak-kanak di luar dari rumah mereka sendiri".

Kajian yang dijalankan oleh Azizah dan Nadhilah (2012) telah menerangkan tentang konsep jagaan pelihara sebagai "tarbiyyah" yang bermaksud meletakkan kanak-kanak di bawah jagaan ibu bapa pelihara/penjaga yang bukan penjaga yang sah menurut undang-undang. Menurut beliau lagi, jagaan pelihara dibenarkan di dalam Shariah, selagi ia tidak menjejaskan hubungan diantara kanak-kanak dengan ibu bapa kandung kanak-kanak tersebut. Dengan merujuk kepada Al-Quran dan Sunnah, beliau turut menerangkan bahawa konsep jagaan pelihara ini adalah bertujuan untuk membantu kanak-kanak yang memerlukan pemeliharaan dan perlindungan.

Program jagaan pelihara berasaskan keluarga di Malaysia merupakan program penempatan kanak-kanak yang memerlukan pemeliharaan dan perlindungan yang terletak di bawah tanggungjawab Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM). Walaubagaimanapun, bagi memastikan keberkesanan dan kelangsungan program tersebut, pelbagai perkara perlu diperkemas terutama berkaitan pengetahuan dan pemahaman konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga. Menurut Chan (2008), konsep jagaan pelihara di Malaysia adalah merupakan konsep yang masih belum dikenali umum dan kebanyakan masyarakat lebih mengetahui tentang konsep pengangkatan atau program perkhidmatan anak angkat berbanding jagaan pelihara. Sedangkan konsep pengangkatan dan jagaan pelihara berasaskan keluarga merupakan dua konsep yang berbeza.

Konsep jagaan pelihara telah digunakan secara meluas di negara maju seperti Amerika Syarikat, United Kingdom, Australia, Singapura dan lain-lain negara. Manakala, di negara membangun seperti Malaysia, pelaksanaan konsep jagaan pelihara ini oleh Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM) walaupun telah mula berkembang tetapi masih belum digunakan secara meluas atau diuji tahap keberkesananannya dalam skala yang besar. Ini telah menyebabkan kurang kajian tempatan berkaitan jagaan pelihara berasaskan keluarga dilakukan sebaliknya kajian lebih tertumpu kepada jagaan gantian di institusi seperti rumah kanak-kanak dan rumah anak yatim (Chan 2013).

Ibu bapa pelihara adalah merupakan individu yang memainkan peranan yang sangat penting dalam program jagaan pelihara ini. Mereka berperanan utama dalam memberi pemeliharaan dan perlindungan kepada anak peliharaan dibawah jagaan mereka (Fanshel, Shinn & Eugene, 1978; Pecora et al. 2012). Menurut Buehler et al. (2006) ibu

bapa pelihara berperanan untuk memenuhi aspek keperluan fizikal kanak-kanak dari segi menyediakan tempat tinggal yang baik, mempunyai persekitaran yang selamat serta berkemampuan untuk menyediakan keperluan makanan dan pakaian yang mencukupi kepada kanak-kanak. Ibu bapa pelihara juga bertanggungjawab menyediakan keperluan pendidikan yang baik, menggalakkan kejayaan kanak-kanak dalam bidang tersebut serta turut berkeupayaan untuk memenuhi keperluan penjagaan kesihatan fizikal, mental dan emosi kanak-kanak. Sementara menurut Cooley & Petren (2011) pula, ibu bapa pelihara perlu menggalakkan aspek pembangunan sosial kanak-kanak. Mereka perlu menyokong keperluan kepelbagaian budaya kanak-kanak seperti yang termaktub di dalam Konvensyen Hak Kanak-kanak Artikel 30.

Bagi memastikan ibu bapa pelihara dapat menjalankan peranan dan tanggungjawab dengan baik, mereka perlulah mempunyai ciri-ciri personaliti yang baik. Menurut Hampson & Tavormina (1980), ibu bapa pelihara yang mempunyai ciri-ciri personaliti seperti sayang kepada kanak-kanak, mempunyai keinginan untuk membantu orang lain dan berminat terhadap kesejahteraan kanak-kanak berupaya memberi jagaan dan pemeliharaan yang berkualiti kepada kanak-kanak di bawah jagaan mereka. Disamping itu juga, Walsh, & Walsh (1990) pula menyatakan ibu bapa pelihara yang mempunyai kualiti peribadi seperti menyukai kanak-kanak, perasaan dekat dengan orang yang lebih muda dan mempunyai komitmen sosial untuk melakukan sesuatu yang berguna juga mampu untuk mendidik dan memberi jagaan yang berkualiti kepada kanak-kanak di dalam jagaan mereka.

Selain dari faktor individu, faktor sosial seperti pendapatan keluarga juga adalah penting kerana kekurangan sumber ekonomi dikaitkan dengan penganiayaan anak pelihara dalam penjagaan keluarga pelihara (McFadden, & Ryan 1991). Sementara faktor demografi seperti tahap pendidikan ibu bapa pelihara yang baik juga mempunyai kaitan dengan penghasilan tingkah laku dan emosi yang lebih baik pada kanak-kanak (Orme et al. 2004). Walaubagaimanapun hasil analisis data, pengkaji mendapati informan hanya menyatakan tentang ciri-ciri individu yang ideal sebagai ibu bapa pelihara tanpa membincangkan tentang ciri-ciri lain.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian kualitatif ini menggunakan kajian berbentuk teori Grounded yang bermaksud teori diperolehi dari peserta yang dikaji atau bidang penyelidikan yang diselidiki melalui analisis data secara sistematik, memberi andaian yang relevan, menjelaskan, menginterpretasi dan mengaplikasikan dengan baik dalam penyelidikan (Glasser & Strauss, 1967). Mengikut statistik yang dikeluarkan oleh JKM, Selangor adalah merupakan negeri yang mempunyai statistik yang tertinggi bagi penempatan kanak-kanak ke dalam jagaan ibu bapa pelihara. Oleh itu informan kajian ini dipilih dalam kalangan ibu bapa pelihara yang tinggal di sekitar negeri Selangor. Seramai 25 individu yang terdiri dari ibu dan bapa pelihara telah dipilih sebagai informan kajian dengan menggunakan teknik persampelan bertujuan. Ciri-ciri informan tersebut adalah (i) ibu bapa pelihara yang telah diberi hak penjagaan oleh Ketua Pengarah Kebajikan Masyarakat (KPKM) bagi memelihara kanak-kanak dibawah Seksyen 30(1)(e) Akta Kanak-kanak 2001, ii) ibu bapa pelihara pelihara yang telah diberi hak penjagaan oleh Mahkamah bagi kanak-kanak di bawah Seksyen 30(1)(b) Akta Kanak-kanak 2001 iaitu

penempatan kanak-kanak di bawah jagaan orang yang layak dan sesuai, iii) ibu bapa pelihara yang mempunyai pengalaman menjaga anak pelihara sekurang-kurangnya dua tahun. Informan kajian ini juga merupakan ibu bapa pelihara yang dirujuk oleh pegawai pelindung kanak-kanak dari Pejabat Kebajikan Masyarakat Daerah (PKMD) Klang, Subang Jaya, Petaling Jaya, Hulu Langat dan Gombak yang bertanggungjawab mengendalikan kes jagaan pelihara.

Pengkaji telah menggunakan kaedah temubual mendalam menggunakan soalan separa berstruktur. Soalan-soalan yang dibina adalah berdasarkan sorotan literatur yang telah dibuat oleh pengkaji dengan menggunakan protokol kajian yang diadaptasi daripada Asmussen dan Creswell (1995). Ketika menjalankan temubual, pengkaji mengemukakan soalan terbuka kepada informan dan soalan selanjutnya diajukan berdasarkan kepada jawapan yang diberikan oleh informan. Pengkaji juga menggunakan teknik probing untuk mencungkil maklumat yang lebih jelas daripada pernyataan yang diberikan oleh informan. Data yang diperolehi kemudian dianalisis menggunakan analisis tema menggunakan perisian Atlas.ti.

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Hasil kajian mendapati pengetahuan ibu bapa pelihara terhadap konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga diperolehi daripada pengalaman yang dilalui sendiri sebagai ibu bapa pelihara (Rujuk Jadual 1). Pengetahuan yang dimiliki oleh ibu bapa pelihara tersebut merangkumi tiga aspek utama iaitu (1) definisi program jagaan pelihara berasaskan keluarga, (2) kaedah pengambilan anak pelihara dan (3) ciri-ciri ibu bapa pelihara.

Jadual 1: Pengetahuan konsep jagaan pelihara berdasarkan pengalaman

TEMA UTAMA	SUB-TEMA
1. Definisi konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga	i. Menjaga seperti anak kandung ii. Menyediakan hak kehidupan sebagai kanak-kanak
2. Kaedah pengambilan	i. Permohonan ke JKM di bawah program Anak Pelihara (kuasa Ketua Pengarah Kebajikan Masyarakat, KPKM) ii. Mendapat perintah jagaan dari Mahkamah Bagi Kanak-kanak (MBKK) iii. Pengambilan secara terus dari pihak ke tiga (NGO, Ibu kandung, keluarga angkat, jiran dan orang perseorangan)
3. Ciri-ciri ibu bapa pelihara	i. Bersifat positif ii. Berkeinginan menjaga kanak-kanak iii. Berkemampuan mengurus kanak-kanak iv. Berjiwa kebajikan v. Menjaga tanpa syarat (unconditional love) vi. Bersedia dari aspek fizikal, emosi dan ekonomi

A) Definisi Konsep Jagaan Pelihara Berasaskan Keluarga

Terdapat pelbagai konsep jagaan pelihara yang terhasil dari analisis data yang dilakukan oleh pengkaji. Pemahaman ibu bapa pelihara ini adalah berdasarkan pengalaman mereka menjaga anak pelihara. Antara pengetahuan tentang jagaan pelihara berasaskan keluarga yang telah dapat dikenalpasti oleh pengkaji daripada informan adalah:- (i) menjaga seperti anak kandung, dan (ii) menyediakan hak kehidupan sebagai kanak-kanak

i. Menjaga seperti anak kandung

Kebanyakan ibu bapa pelihara berpendapat jagaan pelihara bermaksud menjaga kanak-kanak seperti menjaga anak sendiri iaitu termasuklah dengan memberikan kasih sayang secukupnya, memberikan pendidikan, memberikan makanan dan memberikan keperluan asas yang lain. Ini adalah selaras dengan pernyataan (Buehler et al. 2006) iaitu ibu bapa hendaklah memberi jagaan yang sempurna, menyediakan keperluan asas yang mencukupi, pendidikan yang sewajarnya, pemantauan dan tunjuk ajar sehingga kanak-kanak boleh berdikari.

Perkara ini dinyatakan oleh Informan 4 yang merupakan seorang ibu tunggal yang turut mempunyai anak kandung sendiri. Beliau kerap kali menyatakan jagaan yang diberikan kepada anak pelihara ini adalah seperti beliau menjaga anak kandungnya. Sebagai contoh kenyataan Informan 4 adalah *“jadi saya jaga sepenuh hati la.. saya jaga sepenuh hati saya macam mana saya jaga anak kandung saya”*. Perkara yang sama turut dinyatakan oleh Informan 8 iaitu *“Kita ambil dari apa.. kita menerima amanah [kanak-kanak] yang diberikan kepada kita mula-mula tu. Ikutlah amanah yang dibagikan aaaa..jaga.. macam anak sendiri la”*. Begitu juga dengan kenyataan dari Informan 22 *“Kita pelihara.. yang saya faham lah.. kita ambil dia, kita dapat dia.. kita jaga macam anak kita sendiri”*. Perkara ini juga selaras dengan kenyataan Informan 23 yang menyatakan pemahamannya iaitu *“Ya betul, jagaan pelihara adalah sama seperti bagaimana anda menjaga anak kandung sendiri..jika anda fikir itu adalah anak kandung anda maka tidak akan ada sebarang perbezaan yang akan dapat anda lihat...itu adalah pemahaman saya”*.

Berdasarkan pandangan yang diberikan oleh beberapa informan, ibu bapa pelihara mempunyai peranan yang sama seperti ibu bapa kandung. Sekiranya ibu bapa pelihara ini jelas dengan peranan mereka maka ia akan memberi pengalaman yang baik kepada ibu bapa pelihara itu sendiri dan juga anak pelihara, seterusnya akan mengurangkan konflik dalam keluarga pelihara tersebut. Perkara ini juga selaras dengan kajian yang dijalankan oleh Fees et al.(1998), Pasztor (1985); Simon & Simon (1982) dalam Yamile M. Martí Haidar (2013).

ii. Menyediakan hak kehidupan sebagai kanak-kanak

Selain itu, terdapat juga informan menyatakan jagaan pelihara adalah jagaan yang diberikan kepada kanak-kanak bagi menyediakan hak kehidupan kepada kanak-kanak yang memerlukan penjagaan dan pemeliharaan. Perkara ini ditekankan oleh Informan 10 iaitu seorang ibu tunggal yang mengambil alih jagaan kanak-kanak dari bekas suami yang tidak memberikan jagaan yang sepatutnya kepada kanak-kanak tersebut. Beliau sangat menekankan tentang memberi didikan dan hak kehidupan kepada kanak-kanak untuk meneruskan kehidupan mereka. Berikut adalah kenyataan yang diberikan oleh beliau;

“Jaga dia lepas tu dengan didikan sekali la. Sama macam anak-anak.. macam anak-anak yang lain. Ha..tu bagi saya la. Saya.. sebab saya punya..apa.. em..pegangan saya pun walaupun dia bukan anak sendiri, sebagai seorang kanak-kanak tu dia memang berhak dijaga ataupun dipelihara, maksudnya diberi kehidupan sebagai seorang kanak-kanak la, daripada penjaga. Maksudnya ibu bapa la..” (informan 10)

Informan 14 juga turut mempunyai pandangan yang sama iaitu jagaan pelihara adalah memberi penjagaan kepada kanak-kanak dengan memberi kanak-kanak kehidupan dari rumah hingga ke sekolah iaitu berhubungkait dengan memberi pendidikan formal kepada kanak-kanak. Kenyataan beliau adalah *“Apa ea yang faham.. aa.. jaga diorang dari.. apa ni.. dia punya.. dia punya..Ha.. kehidupan dia..dari rumah, sekolah.. tu la”*. Kesimpulannya, ibu bapa pelihara yang telah menjaga anak pelihara akan berusaha untuk memberi hak kehidupan kepada kanak-kanak tersebut seperti memberi didikan formal dan tidak formal, memberi tempat tinggal dan pengawasan sebagai penjaga kepada anak pelihara tersebut.

B) Kaedah Pengambilan Anak Pelihara

Berdasarkan analisis data kajian, pengkaji mendapati ibu bapa pelihara telah mengambil kanak-kanak melalui pelbagai kaedah. Terdapat tiga kaedah yang dinyatakan oleh informan iaitu (i) Permohonan ke JKM di bawah Program Anak Pelihara (kuasa Ketua Pengarah Kebajikan Masyarakat, KPKM), (ii) Mendapat perintah jagaan dari Mahkamah Bagi Kanak-kanak (MBKK) dan (iii) Pengambilan secara terus dari pihak ke tiga (NGO, Ibu kandung, keluarga angkat, jiran dan orang perseorangan)

i. Permohonan ke JKM di bawah Program Anak Pelihara

Berdasarkan temubual yang dijalankan, pengkaji mendapati terdapat sebahagian informan telah mengambil anak pelihara melalui permohonan ke JKM di bawah Program Anak Pelihara. Menurut Informan 13 beliau telah membuat permohonan ke JKM melalui program anak pelihara dan kanak-kanak diserahkan kepada beliau setelah permohonan diluluskan melalui surat yang dikeluarkan oleh Ketua Pengarah Kebajikan Masyarakat. Berikut adalah kenyataan Informan 13 *“Saya ambik contoh, saya ni macam orang yang nakkan anak-anak dan masuk ke dalam apply la sistem sedia ada contohnya macam di sistem Jabatan Kebajikan Masyarakat. Ok kita mohon untuk anak ni yang kita nak pelihara la”*.

Pengkaji mendapati kaedah permohonan melalui program anak pelihara ini perlu disebarluaskan agar orang awam mengetahui saluran yang betul bagi mendapatkan anak pelihara yang sah bagi menjamin hak dan keselamatan anak pelihara tersebut dan juga kepentingan ibu bapa pelihara.

ii. Mendapat perintah jagaan dari Mahkamah Bagi Kanak-kanak (MBKK)

Hasil analisis data, pengkaji mendapati terdapat sebilangan informan yang terlibat dalam kajian ini telah mengambil anak pelihara melalui perintah jagaan dari mahkamah bagi kanak-kanak. Kaedah pengambilan ini adalah melalui pegawai pelindung yang telah mengenalpasti ibu bapa pelihara sebagai orang yang layak dan sesuai untuk memberi pemeliharaan dan perlindungan kepada kanak-kanak yang terlibat. Informan 1 adalah merupakan bapa pelihara yang telah dihubungi oleh pegawai pelindung bagi menjaga kanak-kanak yang berkeperluan tersebut. Menurut beliau *“lepas JKM, Pn Ain tu telefon saya...dia suruh pergi macam ambil apa....errr...mahkamah punya apa la...perintah jaga kanak-kanak kan..”*. Informan 1 memaklumkan beliau adalah merupakan bapa saudara kepada anak pelihara dan pelindung telah menghubungi beliau setelah menerima aduan kanak-kanak telah diabaikan dan memerlukan penjaga untuk memelihara mereka. Beliau telah bersetuju dan telah mendapat perintah jagaan kanak-kanak dari mahkamah bagi kanak-kanak.

Walaupun bagaimanapun, terdapat juga keadaan dimana ibu bapa pelihara tidak melibatkan JKM pada peringkat awalnya tetapi telah mendapat maklumat dari pihak lain supaya memaklumkan pengambilan kanak-kanak tersebut ke JKM. Perkara ini dinyatakan oleh Informan 10 iaitu *“Mula-mula ambik macam tu je, lepas tu aa.. orang recommend pergi JKM. PDK Anis ni yang anak nombor 2 ni dia recommend pergi ke JKM. Start dari situ la jadi anak pelihara, pakai mahkamah ni”*. Bagi kes ini, pegawai pelindung kanak-kanak telah membawa informan ke Mahkamah Bagi Kanak-kanak (MBKK) untuk mendapatkan perintah jagaan sebagai Orang Yang Layak dan Sesuai setelah mendapat maklumat dari ibu bapa pelihara mereka telah mengambil kanak-kanak dalam jagaan mereka tanpa sebarang perintah mahkamah. Informan juga memaklumkan kepada pengkaji bahawa mereka mempunyai hubungan kekeluargaan dengan anak-anak pelihara tersebut.

iii. Pihak ke tiga (Ibu kandung, keluarga angkat, jiran dan orang perseorangan)

Pengkaji mendapati kaedah pengambilan anak pelihara yang ke tiga adalah penyerahan secara sukarela anak pelihara dari pihak lain seperti ibu kandung, ibu bapa angkat, NGO kepada ibu bapa pelihara. Sebagai contoh Informan 21 menyatakan mereka mendapat bayi tersebut di hospital iaitu setelah ibu bapa kandung tidak mahu menjaga bayi tersebut, manakala orang lain yang ingin mengambil bayi tersebut tidak mahu kerana mereka mahukan bayi lelaki. Berikut adalah kenyataan Informan 21:

Dah dia nak bagi pada cina.. kami datang tu, cina tu tanya mana mau angkat pergi? Anak makcik pakai baju misi yang Hospital Mutiara tu kan, anak makcik kerja situ. Dia kata ini budak kuning la, dia nak bagi pada orang tu 5000, lepas tu nak bagi 3000, last last orang semua tak jadi ambik sebab perempuan, orang nak lelaki. Makcik ambik la, makcik ambik bayar 1500 je dekat dia. Nurse tu

ambik duit tu, pi bawak duit tu dekat mak dia. Tak tau la sampai ke tak sampai, wallahualam.

(Informan 21)

C) Ciri-Ciri Ibu Bapa Pelihara

Berdasarkan temubual yang dijalankan, pengkaji mendapati kebanyakan ibu bapa pelihara turut menyatakan ciri-ciri yang perlu ada pada ibu bapa pelihara. Disamping itu, hasil dari analisis data pengkaji juga telah mengenalpasti ciri-ciri ibu bapa pelihara berdasarkan kenyataan-kenyataan yang dinyatakan oleh ibu bapa pelihara. Antara ciri-ciri ibu bapa pelihara adalah (i) bersifat positif terhadap kanak-kanak, (ii) Altruisme @ prinsip suka mengutamakan kebajikan orang lain, (iii) mampu mengurus kanak-kanak, (vi) menjaga tanpa syarat (*unconditional love*), dan (v) bersedia dari aspek fizikal, emosi dan ekonomi.

i) Bersifat positif terhadap kanak-kanak

Hasil analisis data, pengkaji mendapati kebanyakan informan menyatakan ibu bapa pelihara perlulah mempunyai sifat-sifat yang positif kerana mereka bertanggungjawab dalam memberi jagaan dan perlindungan kepada kanak-kanak di bawah jagaan mereka. Sifat-sifat yang positif ini sangat membantu sepanjang proses penyesuaian ibu bapa pelihara dan anak pelihara.

Menurut kebanyakan informan, sifat kasih sayang terhadap kanak-kanak adalah merupakan ciri penting yang perlu ada pada setiap ibu bapa pelihara. Perkara ini dinyatakan oleh Informan 11 yang menekankan tentang rasa kasih sayang dan kasihan yang menyebabkan beliau mengambil kanak-kanak untuk dipelihara. Berikut adalah kenyataan Informan 11:-

Okay.. misalan katakan.. saya ni boleh ambil anak angkat atau tak boleh.. saya rasa saya tak boleh ambil anak angkat.. tapi oleh kerana.. pautan kasih sayang tu lebih, saya ambil lah..kesian tu lebih saya ambil lah..pahala tu lebih saya ambil lah.. kan.. tapi persoalan dia itu lah.. kalau anak awak 11 orang ada anak yang sebaya dengan dia.. macam mana awak boleh ambil..”..... Teliti nak ambil apa semua kan.. habis tu nak kena macam pejabat kebajikan hendaklah.. mesti.. tentukan betul-betul orang tu tak ada anak.. betul-betul orang yang ambil tu betul-betul ada kasih sayang dalaman.. kalau setakat nak amik je.. maaf lah.. dia pun ada anak angkat.. dia tahu lah.

(Informan 11)

ii) Altruisme @ prinsip suka mengutamakan kebajikan orang lain

Selain dari mempunyai sifat-sifat yang positif, pengkaji juga mendapati terdapat informan yang menyatakan ibu bapa pelihara perlulah mempunyai keinginan untuk menjaga anak pelihara dengan mempunyai prinsip altruism atau suka mengutamakan kebajikan orang lain. Walaupun pada ketika itu, ibu bapa pelihara mempunyai anak kandung sendiri dan dalam masa yang sama menggalas tanggungjawab menjaga anak pelihara, dengan adanya sifat altruise ini akan memastikan ibu bapa pelihara bertanggungjawab dan tidak mengabaikan anak pelihara tersebut. Perkara ini dinyatakan

oleh Informan 13. Sifat lebih mengutamakan kebajikan orang lain amat penting agar ibu bapa pelihara lebih memahami keperluan anak pelihara semasa dalam jagaan mereka. Berikut adalah kenyataan dari informan tersebut:

Sama ada dia terlibat dengan NGO ataupun dia membela anak angkat. Sebab dia kena ada jiwa kebajikan tu. Kalau setakat kau tak ada anak, kau nak ambik.. dia macam nak bela kucing liar la kes Dato' Alif tu kan. Konon sebab dia ada duit nak ambik tapi tak tau jaga. Sama jugak terabai. (Informan 13)

iii) Menjaga kanak-kanak tanpa syarat (*unconditional love*)

Ciri-ciri yang berikutnya untuk menjadi ibu bapa pelihara adalah mereka hendaklah boleh menjaga kanak-kanak tanpa syarat (*unconditional love*). Perkara ini dinyatakan oleh Informan 13 seperti berikut:

So buat apa nak sedih-sedih, saya very open. Hidup ni tak payah sedih-sedih. Kita jaga orang unconditional, dia nak jaga kita balik satu bonus. Kalau tak ada tu syukur alhamdulillah la kita masih ada anak. Dia ada keluarga dia sendiri. Get a life la, tak apa. (Informan 13)

Menurut Informan 13, adalah amat penting untuk menjaga anak pelihara tanpa mengharapkan apa-apa balasan dari kanak-kanak tersebut. Sekiranya ibu bapa pelihara mempunyai sikap sebegini maka risiko untuk mereka merasa hampa atau sedih sekiranya tidak mendapat balasan seperti yang diharapkan dapat dielakkan.

iv) Bersedia dari segi fizikal, mental dan ekonomi untuk memberi jagaan kepada anak pelihara

Ciri-ciri ibu bapa pelihara yang seterusnya adalah mereka yang telah bersedia dari segi fizikal, mental dan ekonomi untuk menjaga anak pelihara. Perkara ini dinyatakan oleh Informan 23 iaitu:

Anda lihat..sebelum anda pergi kepada keputusan untuk menjaga atau tidak..sebelum..walaupun anda rasa diri anda adalah komited untuk menjaga, anda perlu melihat diri anda sama ada anda akan menjadi beban kepada anak itu atau anda boleh melakukan sesuatu yang baik kepada anak itu ..jika anda fikir anda akan memberi beban kepada anak itu kerana tidak boleh menjaga dengan baik, adalah lebih baik anda tidak melakukannya ..haa ..anda perlu melihat kepada diri anda sendiri sama ada mampu secara fizikal, kewangan ..hanya anda yang tahu ..atau emosi ..

(Informan 23)

Kebanyakan informan telah menyatakan pelbagai ciri-ciri yang baik untuk menjadi ibu bapa pelihara. Ciri-ciri yang dinyatakan adalah amat penting terutamanya dalam memberi perlindungan dan pemeliharaan kepada kanak-kanak yang memerlukan.

KESIMPULAN

Hasil kajian mendapati pengetahuan yang dimiliki oleh ibu bapa pelihara merangkumi tiga aspek utama iaitu (i) definisi konsep jagaan pelihara, (ii) kaedah pengambilan anak pelihara dan (iii) ciri-ciri ibu bapa pelihara. Pemahaman tentang konsep jagaan pelihara berasaskan keluarga adalah amat penting disebarluaskan supaya pemantapan sistem perlindungan kanak-kanak di Malaysia dapat dilakukan. Pelbagai pihak terutamanya agensi dan orang perseorangan yang terlibat secara langsung dengan program jagaan pelihara ini perlu lebih agresif dan proaktif dalam memperkenalkan konsep ini kepada umum supaya program ini dapat diperkembangkan dan dapat membuka ruang kepada bakal-bakal ibu bapa pelihara untuk menyumbang bakti. Penempatan kanak-kanak yang memerlukan pemeliharaan dan perlindungan di institusi lebih mendatangkan kesan negatif berbanding dengan kanak-kanak yang dilindungi dan dipelihara dalam persekitaran keluarga. Walaubagaimanapun, bagi memastikan kanak-kanak mendapat penjagaan yang terbaik dalam persekitaran keluarga, penyedia perkhidmatan utama iaitu ibu bapa pelihara perlulah mempunyai ciri-ciri yang berkualiti yang boleh berperanan memberi didikan dan pemeliharaan yang terbaik kepada anak pelihara di bawah jagaan mereka. Sistem pengambilan yang teratur dan menggunakan saluran yang sah juga amat penting untuk diberi perhatian supaya dapat memelihara kepentingan dan kebajikan kedua-dua pihak iaitu ibu bapa pelihara dan anak pelihara. Sekiranya pelbagai pihak yang terlibat dapat menjalankan peranan dan tanggungjawab dengan baik maka kanak-kanak yang memerlukan ini pasti dapat membesar dengan baik dan cemerlang dan seterusnya mampu menyumbang bakti kepada pembangunan negara umumnya.

RUJUKAN

- Azizah Mohd & Nadhilah A. Kadir. (2012). Protection of children in Malaysia through foster care legislation and policy. *International Journal of social sciences and humanity studies*, 4(1), 63–72.
- Buehler, C., Rhodes, K. W., G.Orme, J. & Cuddeback, G. (2006). The potential for successful family foster care: Conceptualizing competency domains for foster parents. *child welfare league of America*,.
- Chan.c.c. (2013). *A comparative study on Rumah Kanak-kanak (Children Residential Home) and Rumah Tunas Harapan (Foster Home) in Malaysia: A child-centric perspective*. National University of Singapore.
- Chan, C. C. (2008). Jagaan pelihara (foster care) dan pengangkatan (adoption) : Satu perbandingan. *Pembangunan kanak-kanak teori, isu dan cabaran*,. Arah Pendidikan.

- Cooley, M. E. & Petren, R. E. (2011). Foster parent perceptions of competency: Implications for foster parent training. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1968–1974.
- Fanshel, D., Shinn, E. & Eugene, B. (1978). Children in foster care: A longitudinal investigation. Retrieved from [http://www.sidalc.net/cgi-bin/wxis.exe/?IsisScript=UCC.xis&B1=Buscar&formato=1&cantidad=50&expresion=Fanshel, David](http://www.sidalc.net/cgi-bin/wxis.exe/?IsisScript=UCC.xis&B1=Buscar&formato=1&cantidad=50&expresion=Fanshel,David).
- Hampson & Tavormina. (1980). Feedback from the experts: A study of foster mothers. *Social Work*,. Retrieved from <https://academic.oup.com/sw/article-abstract/25/2/108/1868639>
- Maluccio, A. & Ainsworth, F. (2006). Family foster care: Development or decline? *Journal of Adoption & Fostering*, 30(4), 20–25.
- McFadden, E. J. & Ryan, P. (1991). Maltreatment in Family Foster Homes: *Child & Youth Services*, 15(2), 209–232. doi:10.1300/J024v15n02_13
- Orme, J. G., Buehler, C., Mcurdy, M., Rhodes, K. W., Ellen, M. & Patterson, D. A. (2004). Parental and familial characteristics of family foster care applicants 26, 307–329.
- Pecora, P., Whittaker, J., Maluccio, A. & Barth, R. (2012). *The child welfare challenge: Policy, practice, and research*.
- Walsh, J. & Walsh, R. (1990). Quality care for tough kids: Studies of the maintenance of subsidized foster placements in The Casey Family Program.
- Yamile M. Martí Haidar. (2013). *What is the experience of foster care mothers ? Yamile M . Martí Haidar Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor in Philosophy under the Executive Committee of the Graduate School of Arts and Sciences Columbia Universi*. columbia university.